

बी.ए. (इतिहास)

द्वितीय वर्ष : सत्र ४

गृहपाठ : २०१६-१७

जपानचा इतिहास (HC-403)

(सत्र ३ : अभ्यासासाठी प्रकरणे : प्रकरण क्र. ८ ते १३)

टीप : नमुना उत्तरात दिलेली प्रस्तावना व समारोप हे उदाहरणादाखल आहेत. त्या व्यतिरिक्त प्रश्नाशी सुसंगत अशी प्रस्तावना व समारोप स्वतंत्रपणे लिहिल्यास त्याचे स्वागतच आहे.

१. इ.स. १९१८ ते १९३२ या काळातील जपानच्या परराष्ट्र धोरणाची वॉशिंग्टन परिषदेच्या संदर्भात माहिती द्या.

गुण : १५

प्रस्तावना- १९१८ पूर्वीचे जपानचे आक्रमक परराष्ट्र धोरण, राजकीय पक्षांच्या हाती सत्ता, नव्या सरकारचे लष्कराचे महत्त्व कमी करण्याचे प्रयत्न

वॉशिंग्टन परिषद : करार कधी, सहभागी राष्ट्रे, हेतू व हितसंबंध, चार सत्तांचा पॅसिफिक करार - सहभागी सत्ता व स्वरूप, पाच सत्तांचा नाविक करार - सहभागी सत्ता व स्वरूप, नऊ सत्तांचा मुक्तद्वार धोरण करार -सहभागी सत्ता व स्वरूप, इतर निर्णय व करार

वॉशिंग्टन परिषदेनंतर १९३२ पर्यंतचे परराष्ट्र धोरण
समारोप - समझोत्याच्या धोरणाचे परिणाम व शेवट

२. जपानच्या पुनर्घटनावर टीपण लिहा.

गुण : १५

प्रस्तावना - लष्करवादाच्या प्रभावातून जपाने इ.स. १९३१ पासून फार मोठा साम्राज्यविस्तार केला.

दुस-या महायुद्धाच्या अखेरीस अमेरिकेने जपानच्या दोन शहरांवर अणूबॉम्ब टाकले. परिणामी जपानला शरणागती पत्करावी लागली. यानंतर जपान अमेरिकेच्या ताब्यात गेला. सेनानी मॅक आर्थर याच्या नेतृत्वाखाली जपानचे पुनर्घटन करण्यात आले.

जपानच्या पुनर्घटनामागील हेतू - जपानमधील लष्करवादाचे व वृत्तीचे समूळ उच्चाटन करणे आणि रशियन नेतृत्वाखालील साम्यवादी प्रभावापासून जपानला दूर ठेवणे.

पुनर्घटनासाठी राबविण्यात आलेल्या सुधारणा व धोरणे - जपानचे निर्लष्करीकरण, युद्ध गुन्हेगारांची चौकशी, लोकशाहीच्या विकासासाठी प्रयत्न, आर्थिक सुधारणा, औद्योगिक सुधारणा, शेती क्षेत्रातील सुधारणा, शैक्षणिक सुधारणा, सामाजिक सुधारणा

समारोप - या सुधारणांच्या यशाच्या खात्रीनंतर जपानशी अमेरिकेचा शांतता करार. पुनर्घटनाच्या काळातील सुधारणांमध्ये व जपानी समाजाच्या चिकाटी वृत्तीमध्ये जपानच्या आजच्या प्रगतीची बिजे.

३. थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन)

गुण : १५

अ) मध्ययुगीन जपानची अलिप्तता आधुनिक काळात का व कशी संपुष्टात आली ?

प्रस्तावना - १६ व्या शतकात ख्रिश्चन धर्माचे जपानमध्ये आगमन, परंतु संस्कृतीच्या अभिमानामुळे १७ व्या शतकात ख्रिश्चन धर्म व डच सोडता पाश्चात्य लोक सर्वावरच बंदी आणि जपान जगापासून अलिप्त.

अलिप्तता का व कशी संपुष्टात - जपानशी व्यापाराची गरज, चीनबरोबरील व्यापारासाठी सागरी प्रवासात थांब्याची व इंधनाची गरज, खलाशांना मदतीची गरज या अनेकविध गरजांमुळे अमेरिकेतर्फे जपानला कमोडोर पेरी याची

युध्दनौकांसह भेट, तोकुगावाकालीन शांतता, व्यापार व व्यापारी यांचे महत्त्व यामुळे जपान खुला व्हावा ही जपानमधील काही गटांची इच्छा या सर्व कारणांमुळे जपान परकियांना खुला.

समारोप - जपान परकियांना खुला झाल्याने जपानमध्ये परिवर्तनाची व आधुनिकतेची सुरुवात

आ) जेन्नो कालखंडातील आर्थिक विकासाचा आढावा घ्या.

प्रस्तावना - जेन्नो कालखंड म्हणजे काय?

जेन्नो कालखंडातील आर्थिक विकास : चीन-जपान युध्द, रशिया-जपान युध्द व पहिले महायुध्द यांचा आर्थिक फायदा, शेतीचा विकास, रेशीम उत्पादन, कापड, कागद, कुत्रिम खते, लोखंड, पोलाद इ. उद्योगांची वाढ, पायाभूत सुविधा, व्यापारवाढ, निर्यातवाढ

समारोप -जेन्नोकालीन आर्थिक विकासातील झैबत्सुंचे योगदान

इ) जपानमधील पक्षीय शासनाच्या अपयशाची कारणे लिहा.

प्रस्तावना - जपानमध्ये सुरुवातीपासून लष्कर व लष्करी पेशा यांना महत्त्व, पहिल्या महायुध्दानंतर राजकीय पक्षांच्या हाती सत्ता. १९१८ ते १९३२ या चौदा वर्षांच्या काळात ११ मंत्रिमंडळे सत्तेवर आली आणि गेली.

पक्षीय शासनाच्या अपयशाची कारणे - संपूर्ण संसदीय पध्दतीचा अभाव, राजकीय पक्षांचा दुबळेपणा, जपानी समाजव्यवस्था, प्रशासनाचे वर्चस्व, लष्कराचे प्रभुत्व, झैबत्सू, जपानची आर्थिक स्थिती

समारोप - या टप्प्यानंतर पुन्हा एकदा जपानमध्ये लष्कराचे वर्चस्व.

ई) त्रिपक्ष कराराची माहिती द्या.

प्रस्तावना - जपानमधील लष्करवाद

त्रिपक्ष करार : त्रिपक्ष करार कोणात व कधी?, जर्मनीची भूमिका, जपानची भूमिका, करारातील अटी : जर्मनी व इटलीच्या युरोपातील प्रभावक्षेत्रास जपानची मान्यता, जपानच्या प्रभावक्षेत्रास जर्मनी व इटलीची मान्यता, आक्रमण झाल्यास परस्पर सहकार्य

समारोप - त्रिपक्ष कराराचा परिणाम

(सदर उत्तरात जपान-रशिया संबंधांचे विवेचन करू नये.)

४. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

गुण : १५

अ) मेईजी काळातील राजकीय सुधारणा

प्रस्तावना - जपान परकियांना खुला झाल्यावर इ.स. १८६८ मध्ये मुत्सुहितो याच्या हाती जपानची सत्तासूत्रे. या सम्राटाच्या कारकिर्दीमध्ये विविध क्षेत्रांमध्ये सुधारणांचा अंगिकार.

मेईजी काळातील राजकीय सुधारणा - शोगुन पद रद्द, सरंजामशाहीचा अंत, इ.स.१८८६ मध्ये जर्मनीच्या धर्तीवर नव्या राज्यघटनेची निर्मिती. या घटनेनुसार सम्राटाला महत्त्व व त्याचे पद दैवी मानले गेले. द्विगृही राष्ट्रीय विधीमंडळाची निर्मिती, वरीष्ठ सभागृह हे उमरावांचे, कनिष्ठ सभागृह लोकप्रतिनिधींचे, या गृहांचा एकमेकास शह, सम्राटाला नकाराधिकार, मंत्रिमंडळ लोकांना नव्हे तर सम्राटाला जवाबदार, मंत्रिमंडळाचे लष्करावर नियंत्रण नव्हते.

समारोप - मेईजी काळात नव्या राज्यघटनेनुसार लोकशाहीची निर्मिती पण खूप मर्यादा, सकृतदर्शनी सम्राटाची सत्ता सर्वोच्च पण प्रत्यक्षात सत्तासूत्रे जेन्नो या दाईम्यो व सामुराईच्या महाजन सत्तेकडे.

आ) रशिया-जपान युध्दाचे परिणाम

प्रस्तावना : रशिया-जपान युध्द का व कधी झाले याबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

रशिया-जपान युध्दाचे परिणाम : रशियावरील परिणाम, जपानवरील परिणाम, चीनवरील परिणाम, भारतावरील परिणाम

समारोप : युध्दोत्तर मांचुरिया व कोरिया यावर २ ते ३ वौ यात लिहावीत.

इ) मांचुरिया प्रकरण

प्रस्तावना : १९०५ नंतर मांचुरियातील जपानचे वाढते वर्चस्व यावर २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

मांचुरिया प्रकरण : मै डेन प्रकरण, लिटन अहवाल, परराष्ट्रांच्या प्रतिक्रिया

समारोप : मांचुकुओ राज्याची निर्मिती याबद्दल २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

ई) दुस-या महायुध्दातील जपानचा पराभव

प्रस्तावना : दुस-या महायुध्दातील जपानचा विस्तार यावर २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

दुस-या महायुध्दातील जपानचा पराभव : जपानविरुध्द मित्र राष्ट्रांची संयुक्त आघाडी, जपानचा माघारीचे प्रस्ताव, हिरोशिमा व नागासाकीवरील अणुबॉम्बचा हल्ला, जपानची शरणागती

समारोप : जपानची युध्दोत्तर व्यवस्था (पुनर्घटन) यावर २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

५. विद्यार्थीमित्रांनो, या प्रश्नामधील उपप्रश्नांची उत्तरे तुम्हाला पुस्तकात तयार मिळणार नाहीत. क्रेडिट सिस्टिममध्ये यु.जी.सी.च्या मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार विद्यार्थ्यांनी त्यांची निरीक्षणशक्ती, आकलनक्षमता व विचारशक्ती यांचा वापर करून काही काम करणे अपेक्षित आहे. खालील प्रश्न तुम्हाला मनोरंजक व ख-या अर्थाने विचार व अभ्यास करायला प्रेरणा देणारे असतील.

एकूण गुण २०

अ) खालील घटनांची मांडणी कालानुक्रमानुसार करा.

गुण १०

प्रस्तुत प्रश्नामध्ये दिलेल्या घटनांचा क्रम कालक्रमानुसार लावा.

उदा. :

प्रश्नातील क्रम

१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक
२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म
३. राजारामाचा मृत्यू
४. संभाजीचा मृत्यू

कालानुक्रम

२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म
१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक
४. संभाजीचा मृत्यू
३. राजारामाचा मृत्यू

वर उदाहरणात दिल्याप्रमाणे खालील घटनांचा योग्य क्रम लावा.

१. वॉशिंग्टन परिषद
२. रशिया-जपान युध्द
३. पेरी मिशन
४. दुसरे महायुध्द
५. पहिले चीन-जपान युध्द

आ) भारत ही जपानी वस्त्रूंची मोठी बाजारपेठ आहे. भारतात मिळणा-या ५ जपानी वस्त्रूंची यादी तयार करा.

गुण १०